

Oponentský posudek doktorské disertační práce

PhDr. Vlasta Dufková: „João Guimarães Rosa,

Burití:komentovaný překlad“. 262 s.

Předložená práce se obírá dílem brazilského spisovatele João Guimarães Rosy (1908-1967) považovaného za největší zjev brazilské literatury 20. století, přiřaditelný k vrcholům světových prozaiků. Autorka se soustředila na analytický komentář spojený s překladem prózy Burití, ze souboru Corpo de baile (Taneční soubor). Jejím tématem, podobně jako jiných Rosových práz, například románu Grande sertão: veredas (Velká divočina: cesty), je drsné brazilské středozemí, avšak text neulpívá pouze v jeho popisu a v líčení místních dějů, nýbrž rozevívá se a povyšuje do mimomateriální lidské problematiky.

Autorka práce se Rosovým dílem zabývá, jak prozrazuje v předmluvě, více než dvě desítky let. Původním podnětem byla jeho translace do českého jazyka, která se postupně přerodila a rozmnožila do interpretační analýzy. Práce má trojí těžiště: prvním je vřazení Rosova díla do pevnějších souvislosti literárních dějin, druhým je česká verze prózy Burití, třetí, závěrečné, je rozbohem předchozího literárního diskurzu, v němž se specifický rosovský jazyk překlání do složitějšího metafyzického sdělení.

Rosova próza, zjevně navazující na romanticko-realistickou linii regionalistického zaměření a na lidové zdroje, nabízí podle autorčiných konstatací četbu interpretovatelnou s použitím různých myšlenkových

klíčů, zmíněny jsou například deleuzovský a lacanovský. Cílem jejich použití je prvořadě hermeneutický průnik do Rosova jazyka, který je spisovatelem obecně pokládán za „jedinou bránu k nekonečnu“.

V tomto smyslu je text prózy hierarchizovatelný do řady poloh, od slovního zachycování autochtonních reálií až k zmíněnému metafyzicko-náboženskému vyznění. (V této souvislosti je na s. 22 konstatováno, že spisovatel „podle vlastního svědectví píše v podstatě m e d i u m ně“; v adjektivní variaci je termín použitý na následující straně: „m e d i u m n í psaní“/opakuje se také na s.39 a v závěru/.

V takovýchto podobách působí termín poněkud uměle.)

Velkou pozornost věnuje autorka zkoumání časových a prostorových hodnot a údajů, v nichž se nacházejí a identifikují postavy děje. Nástrojem jí je při tom bezpečná znalost jak proustovských prozatérských postupů, tak bachtinovské výkladové teorie. Nejen těch. Při výkladu symboliky, kterou lze vyčíst z konkrétní rurální geografie, je použito bohatých odkazů k rozmanitým tradicím překračujícím evropský kulturní obzor, například k středovýchodnímu starověku.

Pozoruhodnou pasáž autorčiny analýzy představuje poukaz na svébytnou roli, jakou Rosa určuje jménům tím, že je kromě bezprostřední označovací funkce vybavuje specifickou „sémantickou nasyceností“ tak, aby dynamicky zasahovala své okolí a násobila svou značící výpověď. Do této dynamiky je rovněž zapojena fonetická konstrukce vlastních jmen, čímž se text vydává vstříc poezii.

Když autorka ve snaze odkrýt autorovo ingénium, spojující americké reálie s románským jazykovým importem, vstoupila do této sémanticko-fonetické sféry a když poukázala na revoluční efekt, jaký to přineslo brazilské literatuře, nabízí se otázka, jakou úlohu v této kulturní syntéze mohla případně hrát kromě zmíněné sémantiky a fonetiky také etymologie. Ve výkladu není zmíněna, pouze na s. 46 se obecně hovoří o „archaických zdrojích jazyka vnitrozemí“.

Jak bylo poznamenáno, do disertační práce je začleněna česká verze prózy Burití. Snaha proniknout prostřednictvím interlingvární komparace do základní matérie literárního textu a do způsobu, jak je spisovatelův jazykový výběr povyšovaný a stavěný do esteticky účinného literárního tvaru, poskytla autorce látku k závěrečné, třetí části práce. Nezbytnost provést kontrastivní překladatelskou operaci s cílem nalézat jinojazyčnou ekvivalenci otevřela autorce katalyzační prostředky k hlubinnějšímu ohledání rosovského jazyka a jeho účinnosti. Produktivním výsledkem je úvaha v podkapitole nazvané Son-sens, tedy o vztahu „zvuku“ a „smyslu“ slov, těžící z poznatků moderní lingvistiky. Pozornost budí poukaz na tak zvanou „sémantickou krystalizaci“ uvnitř rosovského textu, který, jak známo, zaujal představitele brazilské konkrétní poezie a který je autorkou zkoumný v jeho nejrozmanitějších rysech, například onomatopoickém, anagramatickém, paragramatickém, v jeho rytmicích, až po jeho sféru kontemplativní, vymezenou epifanicky.

Je na místě zdůraznit, že autorka v této práci s obsáhlou bibliografií tvořivě použila poslední badatelské výtěžky týkající se Rosovy tvorby

a že do své analýzy obdobně zapojila studium prací českých literárních teoretiků.

Předložená disertační práce, jejíž teze si autorka ověřovala dlouhodobým studiem a výkladem na domácím i zahraničním odborném fóru, je jednoznačným přínosem pro zdejší lusitanistiku. Svým závažným námětem a zpracováním výrazně obohacuje dosavadní luso-americká studia. Doporučuji práci k obhajobě.

Praha 21. dubna 2012.

Doc.PhDr. Josef Forbelský